

מאמר "ארבעה דברים צריכים חיזוק"

שיחה נדירה בענין דרך הלימוד וחיזוק בתורה ויראת שמים

שנשא רבינו הגדול מרן ראש הישיבה

הגאון האדיר רבי אליקים שלעזינגער שליט"א

לפני לומדי הכולל שיחי', בהיכל בית המדרש דישיבה הרמה לונדון יצ"ו

ר"ח אדר א' תשפ"ב לפ"ק¹

* * *

צורת ישיבה - השתלשלות הדברים במשך הדורות:

[א] ב"ה שהציבור שקועים בתורה, רואים זה על הפנים "אז מען לערנט", אולם נבהלתי לשמוע מענה על שאלתי כמה דפים כבר למדו? ואמרו לי, 6 דפים! הרי כבר עברו 4 חודשים בזמן, ולמדו רק 4 בלאט ב6 חודשים! ונבאר הדברים.

נמצאים בעולם מבולבל כל כך - אם אפשר כלל לקרוא לזה "א וועלט" - הכל צוטומלט, הקב"ה בכבודו ובעצמו מנהל הכל, באופן לא מוסבר. עד שקשה למצוא אדם עם שכל ישר, ולהיות שקוע בתורה במצב כזה, הוא מדריגה, וכשנכנסים לכאן שוכחים הכל, אשריכם! אולם יש ידיעות יסודיות שעלי להודיע לכם בענין השתלשלות הדברים בעולם הישיבות במשך הדורות, והם נפלו טעות בעולם הישיבות שבימינו, והוא ענין דרך הלימוד.

לא אדבר על תקופתם של רבותינו הראשונים שהעמידו ישיבות גדולות, לדוגמא בזמנו של רש"י ותלמידיו היו שני ישיבות גדולות בדייטשלאנד, נירנבורג, וריינגנשבורג, בריינגנשבורג למדו "פשט", ובנירנבורג למדו יותר ב"פלפול" [ובישיבות אלו למדו רבינו תם והרשב"ם ושאר גדולי הראשונים, ועל ישיבות אלו מסופר בסדר הדורות (אלף החמישי שנת תתק"ל) מעשה נפלא, איך שפעם בוויכוח של ר"ת עם חבריו, קם רבינו תם והוריד את מרע"ה ואת הקב"ה כביכול בתוך ביהמ"ד כדי להצדיק את דבריו עיי"ש דברים נפלאים]. וכך היו אצל הספרדים במדינת שפאניע, ישיבות גדולות מתקופת רבותינו הראשונים, ועד לפני כמה מאות שנים.

אלא נדבר על השתלשלות הדברים שהיתה בזמן רבותינו האחרונים, בתחלה היו הרבה קבוצות קטנות של לומדים, מפוזרות בבתי מדרשים ובישיבות, והישיבה הראשונה שנוסדה בצורת הישיבה

¹ נכתב ע"י אחד השומעים, והוגה ע"י הוד כבוד מרן רה"י שליט"א ות"ח לו על תרומת זמנו היקר [חלק מהדברים שהוכנסו בסוגריים לא הספיק מרן שליט"א לאומרם בעת השיחה, והכניסם אח"כ בעת ההגה].

המוכרת לנו, היתה ישיבתו של הגר"ח מוואלאזין זיע"א, ומה היתה הסדר היום? למדו ש"ס! הביאור, קודם כל, שסדרי הלימוד היה לימוד של 24 שעות ביום, כך נקבע הסדרים, חלק מהתלמידים למדו ביום וחלקם בלילה, למדו ש"ס, מבלאט ראשון ברכות, עד סוף נדה. ומתי למדו כל זה? כל יום היה שיעור על דף אחד, ודף זה למדו ושיננו היטב, וביום המחרת המשיכו ללמוד עוד דף, וכן הלאה, וכן ששי שבת, שבע ימים בשבוע, כל יום דף! זה היה המהות של ישיבת וואלאזין [עד שסגרה הנצי"ב ורבני הישיבה, מפני אונס שהטילו הממשלה על הישיבה ללמוד קצת רוסי! ומזה נתגלגל שנוסדו אח"כ הרבה ישיבות באירופא]. זה היתה התוכנית.

וגם בשנים המאוחרות, לפני המלחמה, כשאני למדתי בישיבה, עדיין למדו בדרך זה ברוב הישיבות, עיקר השיעור היה על 50 דפים! [והיו כאלו שהספיקו ללמוד אפילו קצת יותר, אבל מי שלא הגיע לפחות לחמישים בלאט היה מהחלשים]. כן אצל החסידים וכל הישיבות, 100 דף לשנה. כל מי שנכנס לישיבה, החליט וגמר אומר שרוצה ללמוד 10 שנים, ובדרך זה נמצא קנה בישיבה אלף בלאט גמרא בבירות, ואף שהש"ס מכיל כאלפיים וחמש מאות דף, הרי הסוגיות חוזרות ונשנות, ולכן מי שמקיף מעין 1000 דף הרי זה תלמיד חכם, ויש לו היקף מלא בש"ס!

כן היה עד לאחרונה, אבל לאחרונה נעבאך, המלחמה אשם בהמציאות שנשאר רק קומץ קטן שידעו ללמוד עפעס, ומאיך דוחק השעה להעמיד שוב תורה בישראל, גרם למנות מגידי שיעור, אברכים שידעו רק כמה בלאט בודדים, עד שנעשה מזה "שיטה" ללמוד דפים בודדים בזמן! אמנם כבר נתבאר שאין זה נכון, לצאת מכל החורף עם 5 6 בלאט, אלא שנשתרש כן בטעות.

גודל חשיבות חלק העיון וחלק הבקיאות יחדיו:

בן יש ענין של "עיון" ויש ענין של "בקיאות", וכדי להצליח בלימוד מוכרחים לנקוט בשניהם, דהנה הלומד רק בדרך העיון, הרי יודע רק בלאט זה, וכאשר יחשוב סברא מסויימת יתכן שבעוד שתי דפים ימצא שהסברא מתנגדת מגמרא או תוספות מפורשת, הרי שהעיון מחייב בהכרח ידיעות, שזה משלים העיון, רק מי שיש לו היקף בתורה, הרי זה יכול לעיין. וכן איתא בראב"ד שצריך גם הידיעה בתורה.

וכן להיפך, הלומד רק בקיאות, אמנם יכול להגיד מה שכתוב, יש כאלו שיודעים ש"ס כמו "אשרי יושבי בתיך", אבל הרי אינו יודע מה שמדבר כלל... יכול ללמוד ש"ס גם בעמלה של תורה, גם זה דבר טוב, אבל צריך שידע, וזהו הבנה. הרי שעיון, עם בקיאות משלים אחד לשני. לעיון צריך בקיאות, ולבקיאות צריך עיון.

הרפיון בשני חלקים אלו, מזיק למח:

ג] ועוד נקודה בזה, הנה המח של האדם יש לו כוחות, יש כוחות של עיון להתעמק בהבנה, ויש כוחות של בקיאות, דהיינו הזכרון. והנה מי שמתרגיל עצמו להתעמק בתורה, אז המח מתרגל להעמקה, ובונה את מחו לכת העיון, וכן הלומד בבקיאות, הרי הוא מחזק את כח הזכרון, ומזה יש תועלת גדול להצלחת לימודו, והנה דבר פשוט שאדם שאינו מנצל את מחו כלל הרי אין לו שכל, ולפי"ז, הלומד רק בדרך העיון או רק בדרך הבקיאות, הרי הוא מצומצם, ויש לו רק חצי מח.

הרי נתבאר שצריך לעבוד ולהתאמץ על שניהם, חלק העיון חלק הבקיאות, חלק העיון הוא ההבנה, ועל ידי חלק הבקיאות הרי הוא קונה היקף, ואז כל דבר שלומד הרי הוא לומד עם ברייטקייט. והוא ביאור דברי הגמרא שבת (דף קיד.) בגדר תלמיד חכם, שהוא זה "ששואלים אותו הלכה בכל מקום ואומרו", דהיינו שיודע להסבירו, הרי שצריך שניהם, ההסבר הוא העיון.

יסוד הראשון - ניצול הזמן:

ד] ומאחר שנתבאר הדרך הנכון, יש להתבונן איך באמת הוא זה שבני תורה מגיעים למצב כזה [של חוסר הספק]? התשובה לזה, הדבר הראשון הוא ניצול הזמן ככולל! אמרו לי שיש ציבור המאחרים להגיע לסדרים, הרי המציאות נותנת שהשקיעה בהלימוד הוא אך ורק בין כותלי הישיבה [ניכר על הפנים באלו שמאחרים לבא לבית המדרש, שהם מגיעים ממקומות אחרים, ולא מתוך עמל התורה], הנה זכורני בבחורותי בישיבה היה סדר בשבת אחה"צ בשעה שלש, וכבר כמה דקות מקודם היה הבית מהדרש מלא - כולם היו בביהמ"ד!

[ואספר לכם עוד שבהיותי בלימודי בישיבת לומז'א בפתח תקוה, הישיבה היתה קרובה מאוד לבתינו, נסיעה של 20 דקות בלבד, וזכורני שבעת שהתחתנה אחותי ע"ה, ורציתי לנסוע הביתה, וניגשתי למו"ר המשגיח הגאון הצדיק רבי אבא גרוסבארד זצ"ל, אמר לי שאני יכול לנסוע להחופה, שזה היה בשעת בין הסדרים, אבל להחתונה לא, מפני שזה יהיה על חשבון של סדר בישיבה, וכך הוה...].

פעם ידעו כולם שסדר הוא סדר! אמנם הישיבה נותן לתלמיד איך ללמוד, אבל כל זה רק אם מגיעים לישיבה ו'מען שטעלט זאך צו'.

גודל חשיבות ענין החזרה:

ה] נקודה נוספת התדרדרה בימינו, והוא ענין חזרת הלימוד, פעם הקפידו מאוד על החזרה, שהרי בזה תלוי עיקר גדול מהצלחת הלימוד. וזכורני כשזכיתי ללמוד עם מרן החזו"א זצ"ל, היה מרבה לחזור ולחזור, עד שהיה לומד כל גמרא 7 פעמים!

ובענין זה, ידוע המעשה של החפץ חיים זיע"א, שפעם דרש הרב של בית הכנסת לפני בעה"ב בפתח תקוה וסיפר מהח"ח, שהיה גביר בעל לב טוב שהרבה בנתינת צדקה, אבל מאידך היה מחלל שבת רח"ל, עד שפעם הכניסו הח"ח לחדרו, והחזירו למוטב, וכולם התפלאו איך השפיע הח"ח עליו לטובה. ובעת אשר סיפר הרב מעשה זה בביהכ"נ, קם אחד מהשומעים על רגליו ואמר: אנכי האיש הזה, וסיפר הלה מה עשה הח"ח, הוא החזיק בו בידיו ואמר בצער: אזא טייערע האנט, שבת! שבת!... והיה חוזר כן על מילים אלו שוב ושוב משך חצי שעה, עד שזה נבלע לו בעצמיו כל ימיו. הרי מזה גודל כח החזרה, וכיום שכחו עיקר גדול זה.

מעלת הקביעות מקום בלימוד התורה:

ו] והנה בנוסף למה שאיתא בגמרא ברכות (דף ו:): במעלת הקובע מקום לתפלה, איתא (שם דף ח.) דרב אמי רב אסי קבעו מקומם בבית המדרש ההוא גם ללימוד התורה, למה? הפשט, התפלה משפיעה על

העסק בתורה, ומאיך, גם בהפכו, העמלה של תורה "מאכט ליכטיג דעם דאווענען". וכדאיתא **בקובץ אגרות חזו"א** (ח"א מכתב ב) שהלימוד בתורה והתפלה שתייהם משלימות זו לזו.

הרי מזה את גודל החשיבות של קביעות מקום ללימוד התורה, וגם בזה יש להתחזק כדי להצליח בלימודו.

היגיעה בתורה משלמת את האדם:

ז] והעסק בתורה מביאה לכל המדרגות היותר גבוהות, הרי מי לנו גדול מרבינו הגר"ח מוואלאזין זיע"א, תלמידו הגדול ביותר לרבינו הגר"א ז"ל, וידע את כל התורה כולה, וגם כתב חיבורים על כל חלקי התורה, והוא זה שהוריש עניני קבלה לדורות הפשוטים, בספרו הגדול נפש החיים, ומצד שני הוא היה ראש ישיבה, ועסק בתורה בישיבה.

ובציאת מצרים נאמר "ואשא אתכם על כנפי נשרים", יצי"מ ומתן תורה, המדרגות היותר גבוהות, אבל בסוף במעמד קבלת התורה בסניי מה נאמרו? הדברים הפשוטים ביותר, כשרות, שבת וכו', כל ההשגות הגבוהות, הוא אותו מתן תורה, הפשט, הכל מתחיל מהתורה.

מהותו של הבן תורה שונה מהרחוב:

ח] ובן תורה צריך שאיפה לגדלות, וכדאיתא בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קמט) באשה שהתלוננה על בעלה שנישאה אליו בגדר מקח טעות, כי כשנשא אותה היה איש פשוט, ואח"כ עלה לגדלות, והשיב החת"ס שלקחת בן תורה, אין זה מקח טעות, כי כן הוא הדרך, הבן תורה מתעלה ומתעלה וממשיך להתעלות עד שנעשה לאדם גדול. וידוע מש"כ בקובץ אגרות חזו"א (ח"א מכתב יג) שבן תורה נדמה כמלאך בצורת אדם.

ב"ה אתם לא יודעים - גם אני לא יודע הרבה, אבל יותר מכם - נעבאך אלו שלא זכו לחיות בישיבה רוב היום או עכ"פ חציו, אלא ברחוב, הרי העולם הוא כל כך פארדארבן און א פוסטע וועלט, והישיבה הוא ממש עולם לעצמו [ויפה אמר לי אחד הגבאים שלי כשאמרתי לו שאני לא מבין את העולם, נענה הלה בחכמה: "אך און וויי אויב דער ראש ישיבה וואלט פארשטאנען די וועלט"...], כל הראש שלנו הוא שונה, מ"גאסן מענטש", בן ישיבה כל מהותו שונה, ראשו חושב מהרבש"ע, הרי הוא בסביבה של תורה כל היום.

גם התפלה שונה בבן תורה:

ט] ובענין התפלה, איתא ברבינו יונה (ברכות דף כב: מדפי הרי"ף) בגדר התפלה שפושט את הגוף, ובן תורה יש לו לחשוב בלימוד קודם התפלה [עכ"פ בדברים כאלו המותרים על פי ההלכה כדי שתהא התפלה מתוך הלכה פסוקה (ברכות דף לא.)], והרי איתא **בנפש החיים** (שער א פרק ו) שמיד כשחשב האדם לעשות מצוה הרי הוא מוקף באור המצוה ההיא [משל למה הדבר דומה, להפעלת מנורה עלעקטרי, מיד כשמדליקים החיבור, מתמלא הבית אורה], א"כ הרי יכול לחשוב ללמוד.

כל זה מהנהגות הבן תורה, ולא כאלו שנעבאך חיים ברחוב, אילו היה אפשר לצלם המחשבות שבתוך הראש והלב, היינו רואים שהלב והמח של הבן תורה, ביחס למי שאינו בן תורה, הם כרחוק מזרח ממערב.

על כל אחד לדרוש מעצמו התעלות תמידי:

ין וגם יש ללמוד קצת מוסר, ולחשוב מחשבות בעבודת ה', כדכתב הגאון רבי ישראל מסלנט זיע"א, שצריך יום מסויים בשבוע לעשות חשבון עם נפשו ולשאול מעצמו האם התעליתי בעניני אכילה ובמידות וכו', וכל שכן שהבן תורה צריך לשאול מעצמו, הרי אנכי בן תורה, האם אני מקושר למצוות וכו'. הרי כלל ישראל הוא עם מרומם - ואשא אתכם על כנפי נשרים.

הבית המדרש הוא עולם שונה:

יא] העולם הרי הוא שונה מאוד מהבית המדרש, וכדאיתא בספורנו (שמות כה, ט) ליישב התמיהה למה לא ציוה הקב"ה בעשיית המשכן מיד בקבלת התורה, ואם לא צריך משכן, אז למה אחר כך כן ציוה לעשות? וביאר הספורנו שכל הצורך בעשיית המשכן היתה רק לאחר העגל, כי קודם העגל היה השכינה בכל מקום, והיה כל העולם כמו בית המדרש, אבל משנתקלקל הרחוב, אז יש צורך במשכן - אז ס' איז קאליע געווארן די גאס, צריך בית המדרש.

הבית מדרש אינו הרחוב - די גאס איז נישט קיין בית המדרש, והבית המדרש אינו די גאס, מי ששקוע בתורה 24 שעות, אפי' כשהולך הביתה, אז הוא וביתו מתעלים, זהו תורה, תורה הפשט עליה עליה עד ראש הפיסגה, ובפרט מי שיש לו ייחוס, שזה מחייב עוד יותר.

להתחזק בעניני ממונות:

יב] ועוד מהדברים הצריכים חיזוק, בפרשה הקודמת איתא שיתרו שאל ממרע"ה "מדוע אתה יושב לבדך", הביאור, שמרע"ה בודאי ישב והיה מתבודד 'לבד' מתוך אימה ופחד, עטוף בטלית ותפילין כדרך ישיבת הדיינים בבית הדין [כן היה פעם, אני עוד זוכר איזה פחד היה המחזה איך שהדיינים ישבו בבית דין, כיום הרבה דברים השתנו...], ועל זה שאל יתרו למה אתה יושב לבדו? והרי אינך עוסק אלא בדיני ממונות, ועל זה אין צורך באותו משה רבינו שבמעמד הר סיני, כן הוא השקפת הגוי, שאינו מביין.

אבל האמת הוא שמשפטי ה' אמת צדקו יחדו, כל חולין'דיגע זאך אם חושב בתורה, הרי זה תורה בעצם, המצוות שבפרשת משפטים הם גופי תורה בדיוק כמו המצוות שבפרשת יתרו, וכל התורה כולה, הכל משפטי ה'.

וגם בזה עלינו לחשוב אם מתעלים, וכמסופר על הישיבה בקעלם, שפעם היה מטבע על העמוד שמישהו שכח שם, ובמשך שנים רבות נשאר המטבע במקומו ולא נגעו בו כלל, כל השטענדער מסביב היה נקי, ומטבע ההוא היה שכבות של אבק, כי אף אחד לא רצה ליגע ב'ענעמס'...

ישנם הרבה הלכות קצרות בדיני ממונות הנוגעות מידי יום ביומו, אם להשתמש בהאנטוך של פלוני וכו', לא חושבים, יש הלכות שלימות על זה. ופעם הייתי באמריקה ושאלתי בחור איזה הלכות לומדים בישיבה, נענה ואמר שו"ע אורח חיים ויורה דעה, וכאשר נשאל למה לא חושן משפט? נענה ואמר: אצלנו לומדים רק הלכות הנוגעים בזמן הזה...

פעם בישיבה היתה לי קביעות ללמוד אחרי התפלה עם הבחורים, אלו ההלכות בחו"מ. יש להתחזק בזה. וזכרוני בבית אאמו"ר זצ"ל איך היתה פחד אם נגעו בדבר של הזולת... ובגמרא בבא קמא (דף ל.) שהעוסק במילי דנזקין נקרא חסיד.

סיכום הדברים:

יג] הרי נתבאר שיש להתחזק בשמירת הזמנים, וכן בענין החזרה, וכן בענין הקביעות מקום בתורה, אפילו מי שגם לומד במקום אחר, אין זה מעלה, הרוצה להתעלות בעיון ובבקיאות, צריך "קביעות מקום". ברוך השם בישיבתנו כאן נמצאים תלמידי חכמים גדולים נויש גם כאלו שלא משו מתוך אהל זה מגיל ה'בר מצוה' ועד זקנה ושיבה [!], כמו שהזכרנו שגם לענין תורה יש ענין של קביעות מקום, לא לימוד של 3 שעות כאן ו3 שעות שם. יעזור ה' שנזכה להתחזק בתורה ולהתברך בכל מילי דמיטב.